

Pôsobenie kamaldulov na území Slovenska

Vzťah Cirkvi a štátu bol vo vrcholnom kresťanskom stredoveku nielen zdrojom opakujúcich sa napätí, ale otvoril pre náboženský elán nové horizonty a úlohy. Snaha im zodpovedať privolala množstvo osobností a hnutí. Väčšina laikov zapálených pre vieru sa usilovala realizovať svoje predstavy o dokonalosti v novovzniknutých reholiach a spoločenstvách. Walter Nigg vysvetľuje vznik nových spoločenstiev ako „*odpoveď svätých*“ na potreby doby.

Mocné náboženské hnutie, ktoré malo kolísku v Cluny, preniklo a zachvátilo čoskoro celý život kresťanského Západu. Prejavilo sa rozmanitými formami zbožnosti, lásky k blížnemu, ochotou veriacich k obetiam, ale aj v umení, literatúre a účasti na veľkých spoločenských úlohách.

Veľmi výrazne to vidieť na spôsobe rehoľného života, ktorý je v tomto období výrazne poznačený úsilím o dokonalosť. Veľké množstvo horlivých mužov a žien zo všetkých spoločenských vrstiev hľadalo totiž cestu k dokonalosti v reholiach. Nie všetci nachádzali uspokojenie v benediktínskych kláštoroch, a preto mnohí hľadali nový ideál apoštolského života v chudobe a dobrovoľnom odriekaní.

Medzi nadšencov prísneho spôsobu života v dolnej Itálii patrí sv. Nilus (+1005), ktorý založil baziliánsky kláštor Grotta Ferrata v Ríme.

S dôslednými stúpenkami reformy sa stretávame tiež severne od Álp. Róbert z Abriselu (+1117), Vitalis z Tierceville (+1122) a mnohí iní prechádzali cez územie Francúzska a Nemecka ako potulní kazatelia, žili príkladným apoštolským životom a kázali pokánie a náboženskú obnovu.

Výraznou postavou tohto obdobia je aj sv. Bruno Kolínsky (1030–1101), ktorý založil novú rehoľu v La Chartreuse – *kartuziánov*, žijúcich v ustavičnom mlčaní a modlitbe.

Súčasník Bruna, opát Róbert z Molesme (+1111), založil roku 1098 so svojimi dvadsiatimi spoločníkmi prísny benediktínsky reformovaný kláštor v samote Citeaux (odtiaľ názov rehole – *cisterciáti*). Jeho nástupcovia Alberich a Štefan (koniec 11. a začiatok 12. storočia) navrhli stanovy *Charta Caritatis*, v ktorých zdôrazňujú apoštolskú chudobu, samotu v modlitbe a fyzickú prácu.

K novému ideálu výrazne dopomohol burgundský šľachtic Bernard z Clairvaux (1090–1153).

Prísnu chudobu si zvolili aj *augustiáni-eremiti*, ktorí získali pápežské povolenie r. 1256. Najvýznamnejší medzi týmito kongregáciami boli *viliamiti*, založení v roku 1156 sv. Viliamom z Maleval pri Sienne, a *jamboniti*, založení bl. Jánom Bonom z Mantovy okolo roku 1217. Pápež Inocent IV. roku 1243 zjednotil všetkých eremitov žijúcich v Toskánsku a Alexander IV. v roku 1256 aj všetkých ostatných eremitov v jedno rehoľné spoločenstvo, ktoré dostalo názov Rehoľa eremitov sv. Augustína.

Zakladateľom karmelitánov je križiak Berthold z Kalábie, ktorý sa v roku 1156 s desiatimi spoločníkmi usadil v jaskyni sv. Eliáša na hore Karmel, kde žili pustovníckym spôsobom života.¹

V Uhorsku založil ostrihomský kanonik Euzébius novú rehoľu *pavlinov*, ktorá bola zo začiatku len diecéznou rehoľou ostrihomského arcibiskupstva. Roku 1308 ich Klement V. potvrdil a dal im rehoľné pravidlá sv. Augustína. Na Slovensku vznikli kláštory v Lefantovciach (1369), v Mariánke (1377), v Beckove (1430) a potom v Trebišove (1500). Pracovali v duchovnej správe. Počas rekatolizácie v 16. a 17. storočí dosiahli značné úspechy najmä na území Slovenska.²

V ústrety takýmto túžbam vychádza aj sv. Romuald (951–1027). Ideál našiel v spôsobe starovekých pustovníkov, žijúcich na púšti.³

Svojimi ohnivými kázňami strhol mnohých a pre svoj úmysel získal dokonca aj cisára Ota III. (983–1002), pražského biskupa Vojtecha a Bruna z Querfurtu. Založil komunity v Camaldoli (odtiaľ názov rehole – *kamalduli*), Fonte Avellana a iné.

Začiatočníci žili v spoločenstvách podľa benediktínskej reguly, pokročilí sa usadili okolo hlavného kláštora v pustovniach. Rehoľa predstavovala zvláštne spojenie pustovníckeho života a života v komunitách. Z jeho kláštorov vyšli neskoršie najprísnejší horlitolia pre cirkevnú reformu, napr. Peter Damiani (1007–1072), od roku 1057 kardinál a predstaviteľ rímskej reformnej strany, ktorý bol pôvodne mních v Camaldoli.

Z rehole kamaldulov sa postupne vytvorili dve vetvy - *mnísi kamalduli a kamaldulskí pustovníci Monte Corona*.⁴

Romuald rozšíril idey nového spôsobu rehoľného života aj mimo územia Talianska. Spolu s 24 pustovníkmi podnikol cestu do Uhorska, aby kázal evanjelium pohanom, ale musel

---

¹ Porov. FRÖHLICH.: *Lebendige Kirchen Geschichte. Die erfahrung von 2000 Jahren*, Herder, Freiburg, Basel, Wien, 1990, 102-103.

² Porov. JUDÁK, V.: Učebné texty z cirkevných dejín pre študentov diaľkového štúdia, UK Bratislava 1995, s.103-105.

³ Porov. BONANNI, F.: *Ordinum religiosorum in ecclesia militanti Catalogus eorumque indumenta in iconibus expressa et oblata Clementi XI. Pont. Max.*, Pars Prima, Norimberg 1732, s. 99.

⁴ *Tamtiež*, s. 101.

sa so siedmimi bratmi vrátiť do Itálie.⁵ V tom istom období (okolo r. 1022) prišiel z územia Poľska do Nitry sv. Andrej-Svorad.⁶

Mnohých, najmä, neskorších kamaldulských historikov to viedlo k presvedčeniu, že on a jeho spoločník Beňadik boli kamalduli.⁷

Originálny názor na pôvod sv. Svorada má kamaldulský mních, nitriansky rodák Ladislav Radošáni (1696-1764), ktorý ho pokladá za kamaldula, žijúceho na Zobore. Uvádza dokonca aj mená rodičov, ktorí podľa neho, boli zbožní kresťania. Otec sa volal Marek a matka Agnesa. Syna vychovávali zbožne, vštepovali riadne Božie zákony a prikázania. Svorad neskoršie obliekol habit kamaldulov v Kláštore sv. Kazimíra, v Poľsku z rúk blaženého Barnabáša, kamaldulského pustovníka. Píše: „Bezpochyby (rozumnosť tak napovedá), Svorad nemohol do Uhorska preniesť iný spôsob eremitského života, ako ten, ktorý ešte pred jeho narodením šírili piati bratia nášho rádu: boli to Benedikt, Ján, Matúš, Izák a Kristín. Oni boli zakladateľmi eremitského života v Poľsku! Tento spôsob eremitského života kamaldulských zachovával aj Svorad pod vedením magistra Barnabáša...“

Podľa neho: „Keď Ján a Benedikt slávne podstúpili mučeníctvo, Barnabáš so spoločníkmi, ktorých mu pridali sv. Romuald, vrátil sa z Itálie do Poľska. Na tom mieste, kde boli mučeníci usmrtení, vystaval pustovňu.. Podľa počtu bratov postavil aj útulky, získal viacerých bratov, spoločníkov z Poľska. V nich úspešne vychoval tri veľmi jasné svetlá svojej rehole v prísnosti života. A to Andreja-Svorada, Justa a Benedikta Zvirarda.“

Kamaldulský mních Radošáni sa ďalej odvoláva na Gregora z Jágru, člena rehole pavlínov, ktorý vo svojich *Análoch* píše „o tomto najslávnejšom svätom (Svoradovi) našej rehole.“ Cituje ho, že uvádza síce, že biskup Maurus, biskup v Pät'kostolí, ho nazýva benediktínom. V Uhorsku v kláštore na vrchu Zobor opát Filip ho obliekol do rehoľného rúcha, ale podľa spomínaného Gregora z Jágru to najmenej zodpovedá historickým správam, keď tvrdí, že Svorad po príchode z vlasti žiadal tam o prijatie ku eremitom. Keby bol býval členom rehole benediktínov, bol by vrátil dušu Stvoriteľovi, preslávenú toľkými zásluhami v náručí svojich bratov.“

---

⁵ Porov. DAMIANI, P.: *Vita Sancti Romualdi*, in: *Acta Sanctorum* (BOLLANDIANA), Februari vol. II. p. 118, EGH, Scriptorum, vol. IV. s. 853.

⁶ Porov. KAPISZEWSKI, H.: *Eremita Swirad w Panii* in: *Nasza Przeszlosc*, Vol X., Kraków 1959, s. 48-54.

⁷ Táto mienka mohla vzniknúť z toho dôvodu, že v životopise sv. Romualda od sv. Petra Damianiho z r. 1042 sa hovorí o istom poľskom pustovníkovi u Romualda, ktorý bol synom „Busclai slavonici regis“. Vzťahujú to na Svorada, ktorý mal byť synom Boleslava Chrabrého. Ďalším dôvodom tohto tvrdenia je, že autori tiež spájali sv. Beňadika s účinkovaním Piatich svätých bratov na území Poľska. Vedúcou osobnosťou zo skupiny Piatich svätých bratov bol Benedikt - učeník Romualda, ktorý prišiel z Itálie a zomrel mučeníckou smrťou v tomto kraji v roku 1003; porov. HODÁL, J.: *Sv. Svorád a Benedík, pustovníci na Slovensku*, rukopis, Hl. III, Legendárne doplnky k životopisu z neskoršieho veku – čo súdiť o nich, s. 44-49.

Ladislav Radošáni je presvedčený, že Svorad prišiel z Poľska v habite eremitsko-kamaldulskom do monastéria na Zobore. Tam Svorad zložil monastický sľub za opáta Filipa. (Uznáva, že spôsobom benediktínskym). Potom Svorada hnala túžba žiť kontemplatívnym životom. So zvolením svojho opáta z kláštora sa utiahol do jaskyne, vzdialenej 1/4 hodiny. Prizval si žiaka Beňadika a štýlom sv. Romualda tam dokončil svoj život. Autor uvádza, že nič neprotirečí tomuto tvrdeniu, keď pred opátom Filipom zložil sľuby podľa benediktínskej reguly. Veď v týchto časoch vzťahy medzi benediktínmi a kamaldulmi, ktorí vyšli z rehole sv. Benedikta, boli veľmi blízke.

Radošáni tvrdí, že nebolo zriedkavosťou u benediktínov nastáhovať sa ku kamaldulským eremitom. A zasa kamalduli od počiatku, podľa časových potrieb, prijali benediktínsku regulu a nezdráhali sa začleniť do ich monastérii. Od starodávna totiž posvätná benediktínska rehoľa takmer v ničom sa nelíšila v spôsobe života od kamaldulov. „Až na jediné: prísnejšia samota. Veď obe rehole kedysi sa zdržiavali mäsitého pokrmu. V časoch nášho zakladateľa nejestvoval kláštor bez pustovne, ale ani pustovňa vzdialená od kláštora. Podľa svedectva sv. rehole, niektorí mnísi nie zriedka prechádzali k pustovníkom, keď sa v probácii kláštora „naučili bojovať proti diablu“.

Pisateľ vyššie uvedeného diela síce priznáva, že dôkazy, o tom že sv. Svorad patril do rehole kamaldulov sú strohé a roztrúsené v dielach rozličných autorov. Predsa však jednoznačne uzatvára svoje tvrdenie, že Svorad, a teda aj Beňadik boli kamalduli. Spomína rozhodnutie Svätej Stolice, ktorá osobitným dekrétom nariadila zapísať Svorada do oznamu rehole kamaldulov. Dovolila, tiež, aby sa jeho sviatok slávnostne slávil v celej reholi kamaldulov ako duplex II. clasis (*Breve pápeža Pavla V.*).⁸

Táto mienka živá v rehoľnej komunite na Zobore, ako o tom svedčia početné zobrazenia týchto svätcov v kamaldulskom habite⁹, je dnes považovaná za prekonanú. Aj keď myšlienka kamaldulskej rehole, najmä v Nitre, kde bol Ladislav Radošáni určitý čas predstaveným kláštora na Zobore bola veľmi silná. Svedčia o tom aj dva obrazy, ktoré predstavujú sv. Svorada a Beňadika v kamaldulskom habite dnes nachádzajúce sa zrekonštruované v jedálni Kňazského seminára v Nitre. Tiež dve sochy s týmito atribútmi v Nitrianskej katedrále, kde sa nachádza aj vzácne barokové cibórium. Na jeho nohe sú aplikované medailóny sv. Svorada a Beňadika a patróna kláštora sv. Hypolita. Na nohe cibória je zo spodnej časti nápis: *CVM*

---

⁸ Názory uviedol v diele *Epitome Antiquari Tripartiti Sacri Ordinis Eremitico-Camaldulensis*, vyšlo r. 1726 vo Viedenskom Novom Meste 1726. Dielo je uložené v Diecéznej knižnici v Nitre.) Porov. JUDÁK, V.: *Z múdrosti našich otcov. Sv. Beňadik a Skalka*, Biskupský úrad Nitra, 2007, s. 24-25.

⁹ Dnes sa nachádzajú reštaurované (r. 1999 a 2000) v Kňazskom seminári sv. Gorazda v Nitre v časti Teologického inštitútu. Porov. *Tamtiež*, s. 25.

Veneris IVDICare, noLI Vota nostra zoborensla reprobare 1775 („Keď prídeš súdiť, nezabudni naše zoborské sľuby!“).¹⁰

Hoci asketický spôsob života by tomu mohol nasvedčovať, táto otázka však vyznieva v neprospech kamaldulov, pretože mnohé prvky askézy, ktoré v ich živote možno sledovať majú svoj pôvod vo východnej askéze.

Znalec starého východného mníšstva eremitského typu J. T. Milik, nie bez vecného dokladu, tvrdí, že pod priamou redakciou sv. Metoda sa na Veľkej Morave preložila do staroslovienčiny a zaviedla do patrikonu Zosimova Kefalaja, stručný súhrn mysticko-asketických zásad, ktorá sa potom stala akousi metodikou eremitskej askézy. Tento druh askézy sa praktizoval aj v Kyjevsku, v pečorských laurách, kam sa preniesol z Veľkej Moravy.¹¹

Prof. J. Komorovský vysvetľuje tento spôsob askézy a poukazuje na to, že v *Živote Márie Egypťskej* je venovaná opátovi Zosimovi prvá časť a uvádza sa tu jeho regula, ktorú zaviedol v kláštore blízko Jordánu. Podľa tejto regule v nedeľu pred začiatkom prvého týždňa Veľkého pôstu ako zvyčajne sa podávalo sväté prijímanie a každý potom prijal trochu jedla. Po spoločnej dlhej modlitbe, ktorú odriekali klačiac, sa mnísi navzájom pobožkali znakom pokoja a každý z nich pristúpil k igumenovi, aby od neho dostal požehnanie na nasledujúci život v prísnej askéze. Po skončení obradov mnísi jednohlasne zaspievali žalm „Pán je moje svetlo a moja spása“ a všetci vyšli z kláštora (ostalo len niekoľko mníchov, aby sa starali o kláštor a chrám). Každý z odchádzajúcich mníchov si vzal trocha jedla, každý čo chcel (chlieb, figy, d'atle...), niektorí si nezobrali so sebou nič. Živil sa bylinami, ktoré rástli v pustatine. Pravidlom bolo, že mnísi nemali vedieť jeden o druhom, ani o spôsobe života, ktorý v tom čase viedli. Mnísi tak trávili celé dni pôstu a vrátili sa do kláštora až na Kvetnú nedeľu.¹²

Aj v samotnom Ríme vznikli viaceré benediktínske kláštory, ktoré boli v čulom styku s byzantskými mníchmi (napr. kláštor sv. Bonifáca a Alexia na Aventine). Východní mnísi, ktorí sa vo veľkom množstve usadili v Taliansku, vychádzali prevažne z eremitského smeru a kládli dôraz na kontempláciu.

Byzantský spôsob mníšskeho života napokon ovplyvnil i západné mníšstvo. V 11. storočí pozorujeme i na Západe renesanciu pustovníctva. Vplyv eremitského smeru

---

¹⁰ Porov. HOLKA, J.: *Matka diecéznych chrámov*, Kňazský seminár sv. Gorazda, Nitra 1994, s. 34.

¹¹ Porov. MILIK, J. T.: *Swięty Swierad. Sant Andrew Zoerardus*, Roma 1966, s. 65-66; 143, pozn. 109.

¹² Porov. KOMOROVSKÝ, J.: *Svätí Svorad a Benedikt v eremitskom hnutí*, In: Skalka pri Trenčíne. Miesto legend a púti (zborník red. R. Marsina a kol.), Trenčín 1997, s. 34.

mníšskeho života sa prejavil aj v benediktínskom prostredí zoborského kláštora sv. Hypolita.¹³

J. Kútник¹⁴ dokazuje, že benediktínski mnísi na Veľkej Morave prevzali od sv. bratov Cyrila a Metoda sýrsko-palestínske a vôbec orientálne eremitické asketické regule i praktiky. Sv. Metod, ako predstavený na maloázijskom Olympe, sa s nimi mohol oboznámiť od sýrsko-palestínskych mníchov, utekajúcich pred mohamedánmi a hľadajúcich útulok v byzantskej mníšskej enkláve.

Výraznejšie pôsobenie kamaldulov však možno sledovať v Uhorsku až na konci 17. storočia, keď Turci boli porazení pri Viedni v roku 1863.

Na znak vďačnosti Bohu za záchranu Viedne, čo znamenalo aj koniec panstva Turkov v strednej Európe cisár Leopold I. (1657–1705) založil prvú kamaldulskú pustovňu v Rakúsku neďaleko Viedne, z vrchu Leopoldsberg pri Kahlenbergu, na mieste, kde kresťanské vojsko dosiahlo víťazstvo nad Turkami v r. 1863. Prví pustovníci sem prišli z územia dnešného Talianska.¹⁵

V roku 1691 nitriansky biskup Blažej Jaklin založil pustovňu na hore Zobor. V roku 1705 jeho nástupca biskup Ladislav Maťašovský vo svojej poslednej vôli ponúkol bývalý kartuziánsky kláštor na Spiši Červený kláštor, ktorý on kúpil, kamaldulskému rádu ako novú fundáciu. V samotnom Uhorsku zatiaľ v roku 1700 bola zriadená pustovňa Lanser (alebo Landsee v šopronskom grófstve a roku 1733 gróf Jozef Esterházi zriadil pustovňu Majk v grófstve Komárom).

Týchto päť kláštorov existovalo až do roku 1782, keď cisár Jozef II. zrušil všetky kontemplatívne rády na jeho teritóriách. Ich majetky boli začlenené do *Fundus Religionis* a potom použité pre iné ciele, ako bolo napr. zriadenie nových farností a pod.

Počas svojej existencie týchto päť kláštorov otvorilo určitú organizačnú jednotku známu ako *Eremi Nationis Germano-Hungaricae* (Pustovne nemecko-uhorského národa).

Kamaldulská kongregácia na Monte Corona sa delila počas 18. storočia na päť národov: *cirkevný, neapolský, benátsky, poľský a nemecko-uhorský*.

---

¹³ V Nitre jestvuje starobylá tradícia, že neďaleko kláštora v malej jaskyni, doteraz zachovanej, žili nejaký čas mnísi, ktorí viedli pustovnícky spôsob života. Podľa tradície žil tam aj Svorad. Jaskyňa sa volá Svoradova. Porov. JUDÁK, V.: *Hviezdy slovenského neba*, Trenčín 1993, s. 41-42; porov. tiež BRANECKÝ, J.: *Skalka podľa historických dokumentov*, Trnava 1929.

¹⁴ Porov. KÚTNIK, J.: *Misie benediktínov-eremitov z opátstva sv. Hypolita na Zobore pri Nitre*, rukopis, s. 12.

¹⁵ Išlo o pustovníkov kamaldulov, ktorí mali svoje centrum v strednom Taliansku na Monte Corona, porov. (BONANNI, F.: *Ordinum religiosorum...*,c.d., s. 101.

Pustovne troch italských „národov“ boli pod priamou kontrolou *superiora maior* a jeho *tribunálu* t. j. Generálnej kúrie. „Poľský národ“ vzhľadom na jeho vzdialenosť od Monte Corona v strednej Itálii, mal *vikára* a *vicetribunál* aj s osobitnými právami a povinnosťami.

V roku 1720 Generálna kapitula rozhodla ustanoviť podobného vikára a *vicetribunál* pre nemecko-uhorský národ. Vikárom mal byť striedavo Nmec alebo príslušník uhorského národa. Jeho rezidencia bola v pustovni Kahlenberg pri Viedni. Tento „národ“ bol zvláštny tým, že mal dva noviciáty, jeden v Kahlenbergu, druhý na Zobore pri Nitre. Kandidáti z Rakúska, Česka a dokonca aj Nemecka vstúpili do prvého a kandidáti z bývalého Uhorska do druhého.¹⁶

V Uhorsku nebol teda, okrem Nitry, nijaký iný noviciát. V dôsledku toho všetci pustovníci v Uhorsku absolvovali rehoľnú formáciu na Zobore pri Nitre. Keď počet pustovníkov vzrástol, v roku 1745 sa v Uhorsku začalo špeciálne *professorium*, t. j. teologická škola pre mladých chórových pustovníkov. Toto professorium bolo umiestnené po niekoľko desaťročí v Červenom Kláštore, ale vzhľadom na jeho polohu na samotnej hranici Uhorska, generálna kapitula v roku 1769 schválila, aby bolo preložené do pustovne Majk (komárňanské grófstvo). Červený kláštor sa potom stal nemocnicou pre starých a chorých pustovníkov.¹⁷

V polovici 18. storočia vznikla v rámci nemecko-rakúskeho národa túžba po separácii podľa národného statusu. Pustovníci z Uhorska chceli utvoriť svoj vlastný národ. Problém bol predostretý generálnej kapitule v roku 1732. Osobitným dekrétom zakladateľa povzbudili všetkých členov nemecko-uhorského národa, aby zostali jednotní v láske a vyhli sa schizme.

Bola tiež ustanovená komisia, aby prešetrila príčinu celého tohto rozruchu, aby sa potlačili všetky snahy o odlúčenie a aby referovalo všetkých ich konklúziách generálnej kúrii v Monte Corona, aby ďalej podporila ducha jednoty. Generálna kapitula navrhla zlúčiť noviciáty Viedne a Nitry, ale vzhľadom na silné národné cítenie a rečové ťažkosti sa tento návrh neuskutočnil.

V roku 1750 sa národnostná otázka medzi Nemcami a Uhrami znovu vynorila. Tentokrát generálna kapitula mala viacej porozumenia a rozhodla, že pustovníci so sľubmi vo Viedni by nemali byť poslaní do pustovni v Uhorsku. Pustovníci so sľubmi v Nitre by nemali byť posielaní do Rakúska. Navyše snem v roku 1751 by mal rozhodnúť, ku ktorému národu určití pustovníci náležali, či k nemeckému alebo uhorskému.

---

¹⁶ Porov. LACKO, M.: *Camaldulense heremits*, in Slovakia (Zobor, Červený kláštor), in: *Slovak studies V*, Historica 3, Cleveland-Rome 1965, s. 102.

¹⁷ *Tamtiež*, s. 102-103.

Prof. Michal Lacko poukazuje na skutočnosť, že pojem *uhorský národ* by nemal byť chápaný do úvahy podľa dnešnej geografie. Zo štyroch vyššie spomenutých pustovní boli dve situované na Slovensku a dve v dnešnom Maďarsku. Zo zoznamu všetkých pustovníkov profesovaných v Nitre môže byť dedukované, že najmenej polovica z nich boli Slováci, druhá polovica zväčša Maďari, ale s niekoľkými Nemcami, Moravanmi a Slezákmi.¹⁸

Benediktínsky kláštor sv. Hypolita na Zobore pri Nitre pravdepodobne vznikol už v období veľkomoravskom.¹⁹ Kult sv. Hypolita, starokresťanského mučeníka, na Slovensku súvisel najmä s bavorským kláštorom v St. Pölten.²⁰ Kult svätého mučeníka ožil, keď pápež Pavol I. v 8. storočí nechal odkryť jeho hrob a pozostatky preniesol do kostola sv. Silvestra in Capite, časť do vatikánskej baziliky a časť sa dostala i na Západ.²¹ Do franskej ríše relikvie sv. Hypolita priniesol benediktínsky opát Fuedrat, ktorý ich získal od pápeža Štefana II. (752–757).²²

Sv. Štefan obdaroval zoborské benediktínske opátstvo sv. Hypolita rozsiahlymi majetkami.²³

Český kronikár Kozmas na začiatku 12. storočia, pravdepodobne na základe osobného poznania, píše o zoborskom kláštore v Nitre „*in latere montis Zober*“. Je zaujímavé, že tam nespomína mníchov, ale pustovníkov – „*tres heremitae*“.²⁴

Isté je, že kláštor sv. Hypolita prešiel rôznymi vývinovými štádiami. Zaujímavý pohľad udáva Jozef Kútnik.²⁵

V r. 1468 za ostrihomského arcibiskupa a nitrianskeho biskupa Jána Víteza bol kláštor zrušený. Kláštorné budovy za nejakú dobu schátrali.

---

¹⁸ Tamtiež, s. 103.

¹⁹ Archeologický výskum dr. Ľ. Kraskovskej v r. 1942 a nálezy Alojza Habovštiaka z r. 1961-1962 sú skromné, čo sa týka benediktínskeho kláštora vo veľkomoravskom období. Najspodnejšia objavená kultúrna vrstva obsahovala keramické a iné nálezy rámcovo datovateľné od 9. do 15. stor., čím možno potvrdiť jeho existenciu na území neskoršieho kamaldulského kláštora a kláštora Spoločnosti Božieho Slova – terajšieho liečebného domu. Porov. KRASKOVSKÁ, Ľ.: *Archeologický výskum na Zobore pri Nitre*, in: *Sborník slovenského národného múzea*, roč. XXXVI-XXXVII, Bratislava 1942-1943, s. 217-227; HABOVŠTIAK, A.: *Záchraný výskum pri bývalom kláštore v Nitre na Zobore*, in: *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV*, 14, Nitra 1964, s. 227-234.

²⁰ Rímsky kňaz Hypolit bol spolu s pápežom Ponciánom vypovedaný za prenasledovania kresťanov r. 235 na nútené práce v baniach na Sardínii. Zomreli ešte v tom istom alebo nasledujúcom roku a Cirkev si ich oboch uctieva ako mučeníkov.

²¹ Svedčí o tom i starobylé patrocínium sv. Hypolita na Hradišti v Znojme. Potvrdila sa tam kontinuita osídlenia od 9. stor. až do neskorého stredoveku.

²² SLIVKA, M.: *Najstarší kláštor na Slovensku*, Historická revue II, č. 7, 1991, s. 5.

²³ Zoborské listiny z r. 1111 a predovšetkým 1113, ktoré popisujú majetky zoborského kláštora, svedčia, že ide o starobylé a významné opátstvo. Poloha majetku naznačuje, že zoborský kláštor bol prvým z cirkevných inštitúcií, ktoré udržiavali kontakt so severnými oblasťami Slovenska po ústupe Boleslava Chrabrého 1117-1118.

²⁴ *Kosmasova kronika česká*, Praha 1972, s. 34.

²⁵ Porov. KÚTNIK, J.: *Misie benediktínov-eremitov z opátstva sv. Hypolita na Zobore pri Nitre*, rukopis, s. 14-16.

Nitriansky biskup Blažej Jaklin sa rozhodol v roku 1691 založiť kamaldulskú pustovňu v opustenom opátstve. Na také založenie bolo potrebné mať nielen vhodné miesto, kostol a iné kláštorné budovy, ale aj vybavenie aspoň pre 12 pustovníkov.²⁶

O biskupovi Blažejovi Jaklinovi (1691–1695), ktorý obnovil spustošený zoborský kláštor a uviedol tam reholu kamaldulov, možno z pera jeho súčasníkov čítať: „*je veľmi vhodný pre nitriansku diecézu, má veľké porozumenie a horlivosť... veľmi zbožný, láskavý, rozvážny, dáva dobrý príklad, všetkým je to známe*“.²⁷

Biskup Jaklin poskytol pustovníkom staré benediktínske opátstvo, ktoré potrebovalo byť reštaurované a adaptované pre kamaldulský spôsob života. Pokiaľ sa týka vybavenia, zariadení, aby jeho bratranec Mikuláš Jaklin, barón z Lefantoviec, zabezpečil podmienky pre šiestich pustovníkov a on pre druhých šesť. Za týmto účelom postúpil budúcej kamaldulskej pustovni na Zobore dôchodky bývalého cisterciátskeho opátstva Pilis. Takéto usporiadanie bolo potvrdené osobitným diplomom cisára Leopolda I. Iba po uzavretí bola zostavená úradná petícia generálnemu predstavenému kamaldulského rádu, aby súhlasil s tým založením na hore Zobor. Ponuka bola prerokovaná a akceptovaná generálnou kapitulou z roku 1692. Po súhlase Svätej stolice arcibiskup Ostrihomu Leopold kardinál Kolonič úradne vybudoval pustovňu na hore Zobor dňa 14. marca 1693. Prvými pustovníkmi, ktorí prišli do Nitry boli: P. Ján Felix, Talian z Bologne a P. Kajetán Stareček, Moravan, ktorý tu bol poslaný, pretože bol „*gnarus linguae illyricae*“ – „*poznal slovanskú reč*“.²⁸

Čoskoro prišli iní pustovníci, medzi nimi prvý klerik Ján Chryzostom Urméni (Urményi – narodený v Urmíne, teraz Mojmírovce blízko Nitry), ktorý mal zohrať dôležitú úlohu v prvých dekádach pustovne ako aj superior, prior a majster novicov. Bol poslaný ako prvý klerik do pustovne na Zobor, kde sa neskoršie stal priorom a magistrom novicov. Bolo mu zverené reštaurovanie Červeného Kláštora. Zomrel na Zobore v roku 1716.

V skutočnosti po inštalovaní pustovne na Zobore veľký počet kandidátov vstúpil do rádu z územia Slovenska. Podľa výpočtov prof. Lacku zo 110 pustovníkov profesovaných na Zobore asi polovica boli Slováci. Je zaujímavé podotknúť, že sú zväčša z nitrianskeho regiónu.²⁹

---

²⁶ Zakladajúca listina biskupa Blažeja Jaklina z 28. júna 1691 je publikovaná v historickom diele neskoršieho nitrianskeho biskupa Jozefa Vuruma: *Episcopatus Nitriensis eiusque praesulum memoria*, Posonii 1835, s. 387-388.

²⁷ Arch. Nunc. Wiena Procesi Vesc. Abbati; Indici 1055 III, vol. 473.

²⁸ LACKO, M.: *Camaldulese heremits*, in Slovakia ..., c.d. s. 104.

²⁹ *Tamtiež*, s. 109; Prof. M. Lacko uviedol tento katalóg v citovanom diele *Slovak Studies* V. na s. 200-203.

Kamaldulskí pustovníci sa zaujímali aj o život mimo pustovne. Svedčí o tom skutočnosť, že na správach o kandidátoch na biskupský stolec v Nitre sú často ako referujúci podpísaní kamaldulskí mnísi.³⁰

Kamaldulský mních v tom čase v kláštore v Majku Ladislav Radošáni, rodák z Nitry, r. 1738 navštívil Nitru. Bol aj v katedrále, o ktorej 22. decembra 1740 o. i. na chválu bývalého biskupa Erdödiho píše: „Katedrála s titulom sv. Emeráma, biskupa, má starú štruktúru, ktorá opravou získala novú podobu. Nepotrebuje opravu. Je prekrásna, opravená mnohými nákladmi, a v Uhorsku niet krajšieho kostola ako ona“.³¹

Kamaldulská pustovňa mala živý kontakt aj s nitrianskymi biskupmi, ktorí jej členom vysluhovali posvätné rády. Napríklad biskup Ladislav Adam Erdödi (1706–1736), na Bielu sobotu r. 1712 udelil nižšie svätenia bratovi Augustínovi Mausovi z tejto rehole.³² Podobne tiež 18. apríla 1713, 21. júna 1716.³³

18. apríla 1718 v nitrianskej katedrále prijal sviatosť birmovania Jozef Merjs z rehole kamaldulov a v ten istý deň prijal tento fráter nižšie svätenia a spolu s ním z pustovne na Zobore aj Ladislav Radošáni a Vojtech Némety.³⁴

Kamaldulský kláštor na Zobore mal početných dobrodincov, ktorí prispievali na chod kláštora buď jednorazovo, alebo základinami na odslúženie sv. omši (Tadeáš Bošňák, Mikuláš Bierovský, Michal Ďurek, Štefan Sabó, Michal Homola, Anton Huňady, Martin Ďuračka, Terézia Podhradská, ...).³⁵

Pustovňa Zobor bola zrušená cisárom Jozefom II. v roku 1782. Pustovníci sa rozišli a kláštor bol druhýkrát v jeho histórii odsúdený na schátranie. Okolo roku 1930 z kostola a ciel zostalo iba niekoľko ruín, zatiaľ čo hlavná budova sa používala ako výletný hostinec.

Biskup Karol Kmeťko daroval kláštor Misijnej kongregácii Božieho Slova. Po adaptácii a postavení nových, bol tam umiestnený noviciát SVD a exercičný dom. Žiaľ, toto tretie oživenie náboženského života na Zobore netrvalo dlho. V roku 1950 komunistický režim zakázal činnosť reholí.³⁶

Ďalšia kamaldulská pustovňa na Slovensku bola pustovňa sv. Antona v Lechnickej doline v regióne Spiša. Je populárne nazvaná Červený Kláštor. Leží na hranici bývalého Uhorska a dnešného Slovenska s Poľskom vo veľmi malebnom regióne Pieninských pohorí, v

³⁰ Dosvedčujú to aj uložené zápisy vo Vatikánskom tajnom archíve - Arch. Nunc. Wiena Procesi Vesc. Abbati; Indici 1055 III.

³¹ Arch. Nunc. Wiena Procesi Vesc. Abbati; Indici 1055 III, vol. 410.

³² Liber Archidiaconi Cathedralis 1713, rukopis, s. 2.

³³ *Tamtiež*, s. 3, s. 8.

³⁴ *Tamtiež*, s. 16.

³⁵ REKEM, J.: *Zobor: The mount and the monastery*, Hamilton - Canada - Winnipeg 1969, s. 59.

³⁶ BRANECKÝ, J.: *Krátke dejiny zuborského kláštora a opátstva*, c.d., s. 19-24.

údolí medzi pohoriami tečie rieka Dunajec, ktorá tvorí hranicu medzi Poľskom a Slovenskom. Kláštor dostal svoje populárne meno podľa červenej farby tehly, z ktorej je postavený.

Pustovňa kamaldulov tu nebola tiež prvou fundáciou na tomto mieste. V roku 1319 tam bol zriadený kartuziánsky kláštor, ktorý prekvital až do 15. storočia. V roku 1431 husitské vojská napadli región Spiš. Spálili tento kláštor a rozohnali mníchov. Títo sa neskoršie vrátili a reštaurovali kláštor, ale v prvej polovici 16. storočia bol jeho majetok zhabaný šľachtou a kláštorný život narušený. Konečne v roku 1560 kartuziáni opustili Červený Kláštor a znovu sa už nevrátili.³⁷

Kláštor postupne menil majiteľov až ho v roku 1625 cisár Ferdinand II. prepožičal grófovi Pavlovi Rákocimu, od ktorého rodiny ho v roku 1699 kúpil Ladislav Maťašovský, nitriansky biskup v r. 1696–1705. Vo svojom testamente v roku 1705 ho biskup daroval kamaldulskému rádu na fundovanie pustovne. Zakladateľ biskup Ladislav Maťašovský však poznal situáciu lepšie a doporučoval vo svojej vôli prijatie do kamaldulského rádu miestnych kandidátov, ktorí sa podľa neho stretnú s väčšou priazňou medzi ľuďmi a budú sa viac zaujímať o úspešné spravovanie majetkov pustovne.³⁸

Počas povstania Františka II. Rákociho, kláštor bol zhabaný ešte raz v roku 1705 a jeho majetok okupovaný Rákociovským generálom Františkom Bertholym, veliteľom v Spišskom regióne.

Konečne v roku 1709 dvaja pustovníci P. Ján Morelly, prior z Viedne a Imrich Siléši (Szillessy) zašli osobne do Červeného Kláštora, aby prekontrolovali na mieste situáciu a podali referát superiorovi a prediskutovala sa ponuka bývalého biskupa Maťašovského, akceptovaná počas generálnej kapituly z roku 1710. V tom istom roku kamaldulskí pustovníci zaujali Červený Kláštor.

Generálna kapitula zverila P. Jánovi Urménimu (Urményimu), priorovi zoborskej pustovne reštaurovanie a adaptovanie starého kláštora pre kamaldulský spôsob života. Avšak vysvitlo, že sú nejaké komplikácie vo vlastníckych právach. V diplome Ferdinanda II. datovanom v roku 1625 je prehlásené, že kartuziánsky rád má po všetky časy možnosť voľby kúpiť späť svoj kláštor od kráľa. Pokiaľ si kartuziánski mnísi nárokovali podržať právo nad ním, kamaldulskí pustovníci sa neodvážili definitívne sa inštalovať a vykonať potrebné opravy. Po dlhých vyjednávaniach s kartuziánskym rádom cisár Karol VI. konečne v roku 1720 autoritatívne rozhodol, že Červený Kláštor je majetkom kamaldulského rádu a že

---

³⁷ LACKO, M.: *Camaldulese heremits*, in: *Slovakia ...*, c.d. s. 105.

³⁸ CSERENYÉY, Š.: *Pamätnosti z dejín nitrianskeho biskupstva od roku 1500*, in: *Dejiny biskupstva nitrianskeho*, Trnava 1933, s. 237.

kartuziáni už nemôžu mať naň žiadny nárok. Po tomto rozhodnutí kamaldulskí mníši adaptovali existujúce budovy a postavili nové potrebné budovy, osobitne cely. Zároveň sa stali vlastníkmi majetkov, ktoré kedysi patrili kartuziánom.³⁹

Prvým superiorom Červeného Kláštora bol P. Matej Kraus zo Sliezska, ktorý sa po rekonštrukcii kláštora vrátil do pustovne vo Viedni. Umrel tam v roku 1756. Generálna kapitula z roku 1722 prediskutovala účelnosť povýšenia Červeného Kláštora do hodnosti priorátu. Svätá stolica dala potrebné splnomocnenia po prešetrení, aby sa prekontrolovali všetky požiadavky, ostrihomskému arcibiskupovi kardinálovi Christiánovi Augustovi, princovi Saskému. Stalo sa to úradným aktom dňa 29. mája 1724 a dekrétom generálnej kapituly vydaným roku 1726.⁴⁰

Od roku 1745 do roku 1772 sa v Červenom Kláštore organizovalo „professorium“, t. j. teologická škola pre mladých chórových pustovníkov. Po presťahovaní tejto školy do pustovne Majk Červený Kláštor vzhľadom na zdravé podnebie a tichú polohu bol zriadený ako zotavovňa pre chorých a starých pustovníkov.

S týmto súvisí existencia slávnej lekárne pod vedením brata Cypriána Jaisge (nar. v Sliezku r. 1724, zomrel r. 1755), známeho aj pod menom „lietajúci mních“, ktorý preslávil meno kláštora, podobne, hoci v literárnej oblasti jeho súčasník Romuald Hadbavný (nar. 1714 na Spiši), ktorý pravdepodobne nie sám, ale so svojimi spolubratmi preložil Sväté písmo do slovenčiny.⁴¹

Pri čítaní protokolov Generálnej kapituly, ktoré sú dnes uložené v archíve Generálnej kúrie v Ríme–Frascati, možno pozorovať ako presne, ba až do podrobností, bola Generálna kúria informovaná o živote v pustovniach. O nemecko-uhorskom národe vo všeobecnosti, ale aj o pustovniach Zobor a Červený Kláštor zvlášť (otázka disciplíny mníchov, hmotné zabezpečenie kláštora, zariadenia ciel, návštevy v kláštore....).⁴²

Generálna kapitula riešila aj požiadavky zväčša kňazov, aby boli prijatí do pustovne, aby tam strávili svoju starobu v pokoji. Všeobecne ponúkli svoje majetky ako dar pustovni a za tým účelom, aby táto pustovňa sa o nich starala až do smrti. Tak v roku 1715 bol prijatý do Červeného Kláštora kňaz Ján Augustíni. V roku 1737 titulárny biskup Žigmund Kapy a v roku 1761 v pustovni laik Juraj Hodoši (Hodossy).⁴³

---

³⁹ LACKO, M.: *Camaldulese heremits*, in: *Slovakia ...*, c.d. s. 106.

⁴⁰ *Tamtiež*, s. 106.

⁴¹ Kol.: ABC kultúrnych památok Československa, Praha 1985, s. 88.

⁴² Michal Lacko v zborníku *Slovak studies V.*, c.d., na str.112-199 uvádza o. i. aj tieto dokumenty, ktoré usmerňujú život kamaldulov na Zobore a v Červenom Kláštore.

⁴³ LACKO, M.: *Camaldulese heremits*, in: *Slovakia ...*, c.d. s. 106.

Pustovňa Červený Kláštor bola zrušená podobne ako pustovňa Zobor cisárom Jozefom II. v roku 1782. Knížnica a archív sa dostali do Budapešti, chrámové zariadenie boli prevezené do Poľska (Muszyna, Debno) a pustovníci boli rozptýlení.

Od r. 1820 bol Červený Kláštor majetkom prešovskej diecézy. V roku 1907 strechu kláštora zničil oheň. Po prvej svetovej vojne boli niektoré budovy zreštaurované a prepožičané turistickej organizácii. Dnes je v časti kláštora múzeum.

Prof. Viliam Judák

Biskupský úrad Nitra-hrad
NITRA

Literatúra

- Arch. Nunc. Wiena Procesi Vesc. Abbati; Indici 1055 III, vol. 473.
- BONANNI, F.: *Ordinum religiosorum in ecclesia militanti Catalogus eorumque indumenta in iconibus expressa et oblata Clementi XI. Pont. Max., Pars Prima, Norimberg 1732.*
- BRANECKÝ, J.: *Krátke dejiny zuborského kláštora a opátstva*, Žilina 1945.
- BRANECKÝ, J.: *Skalka podľa historických dokumentov*, Trnava 1929.
- CSERENYEY, Š.: *Pamätnosti z dejín nitrianskeho biskupstva od roku 1500*, in: *Dejiny biskupstva nitrianskeho*, Trnava 1933.
- DAMIANI, P.: *Vita Sancti Romualdi*, in: *Acta Sanctorum (BOLLANDIANA)*, Februari vol. II. p. 118, EGH, Scriptorum, vol. IV.
- FRÖHLICH.: *Lebendige Kirchen Geschichte. Die erfahrung von 2000 Jahren*, Herder, Freiburg, Basel, Wien, 1990.
- HABOVŠTIAK, A.: *Záchranný výskum pri bývalom kláštore v Nitre na Zobore*. In: *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV*, 14, Nitra 1964.
- HODÁL, J.: *Sv. Svorád a Benedik, pustovníci na Slovensku*, rukopis, Hl. III, Legendárne doplnky k životopisu z neskoršieho veku – čo súdiť o nich.
- HOLKA, J.: *Matka diecéznych chrámov*, Kňazský seminár sv. Gorazda, Nitra 1994.
- JUDÁK, V.: *Hviezdy slovenského neba*, Trenčín 1993.
- JUDÁK, V.: *Učebné texty z cirkevných dejín pre študentov diaľkového štúdia*, UK Bratislava 1995.
- JUDÁK, V.: *Z múdrosti našich otcov. Sv. Beňadik a Skalka*, Biskupský úrad Nitra, 2007.
- KAPISZEWSKI, H.: *Eremita Swirad w Panii* in: *Nasza Przeszlosc*, vol X., Kraków 1959.
- MILIK, J. T.: *Swiety Swierad. Sant Andrew Zoerardus*, Roma 1966.
- Kol.: *ABC kulturních památek Československa*, Praha 1985.
- KOMOROVSKÝ, J.: *Sväti Svorád a Benedikt v eremitskom hnutí*, In: *Skalka pri Trenčíne. Miesto legiend a púti* (zborník red. R. Marsina a kol.), Trenčín 1997.
- KRASKOVSKÁ, E.: *Archeologický výskum na Zobore pri Nitre*, in: *Sborník slovenského národného múzea*, roč. XXXVI-XXXVII, Bratislava 1942-1943.
- KÚTNIK, J.: *Misie benediktínov-eremitov z opátstva sv. Hypolita na Zobore pri Nitre*, rukopis.
- LACKO, M.: *Camaldulese heremits*, in *Slovakia (Zobor, Červený kláštor)*, in: *Slovak studies V*, Historica 3, Cleveland - Rome 1965.
- Liber Archidiaconi Cathedralis 1713, rukopis.
- REKEM, J.: *Zobor: The mount and the monastery*, Hamilton - Canada - Winnipeg 1969.
- SLIVKA, M.: *Najstarší kláštor na Slovensku*, Historická revue II, č. 7, 1991.
- Kosmasova kronika česká*, Praha 1972.
- Vatikánsky tajný archív - Arch. Nunc. Wiena Procesi Vesc. Abbati; Indici 1055 III.
- VURUM, J.: *Episcopatus Nitriensis eiusque praesulum memoria*, Posonii 1835.